

11. MEZINÁRODNÍ TRIENÁLE TKANINY, LÓDŽ 2004

Taána Šteiglová

Recenze výstavy: 11. Mezinárodní trienále tkaniny, Centralne Muzeum Włókiennictwa, Łódź, květen–říjen 2004

Na konci května minulého roku bylo zahájeno v polské Łódži již 11. Mezinárodní trienále tkaniny. Výstava, která trvá vždy několik měsíců, patří svým významem i rozsahem v současnosti k ojedinělé události na poli světové textilní tvorby. Celé město Łódź, především však tovární budovy bývalé textilky, sídlo Centralneho Muzea Włókiennictwa, se stává jednou velkou přehlídkou současného textilního umění. Atmosféra průmyslového města, s významnou novodobou historií a architekturou továrních budov z 19. století, vytváří pro vlastní konání přehlídky působivou kulisu. Hlavní expozice je umístěna v tzv. Bílé budově, která je součástí obrovského areálu bývalé textilní továrny, patřící k nejkrásnějšímu a nejstaršímu průmyslovému komplexu v Polsku. Chátrající budovy textilky, jejíž nejstarší části vznikly již v roce 1835, se staly majetkem muzea v roce 1960 a byly postupně v průběhu let rekonstruovány, přestavovány a spojovány v jeden organický výstavní celek, zachovávající čistotu a charakter původních staveb. V centrálním výstavním prostoru Bílé budově je možné nyní umístit ve třech patrech nad sebou velkorysé výstavní exponáty. Prostory sdružené kolem této budovy slouží k realizaci dalších doprovodných výstav a jsou i nezbytným technickým zázemím pro tuto významnou instituci.

Trienále v Łódži má za sebou více jak třicetiletou historii. Jako většina podobných opakujících se akcí podléhalo v minulých letech různým změnám. Po první přehlídce v roce 1972, která měla pouze národní charakter, se od roku 1975 až po současnost stává významnou mezinárodní akcí, na které se setkávají tvůrci z celého světa. Kromě proměn organizačních se postupně modifikoval i program. Původní záměr, prezentace dvou sobě rovných projevů textilní tvorby – průmyslového designu a unikátní tkaniny, se po prvních přehlídkách pro nedostatečný zájem o účast na expozici užitkové textilie změnil a výstava průmyslové tkaniny se zcela zrušila. Organizátoři se po té už výhradně zaměřili na zmapování aktuálních tendencí pouze v oblasti volné textilní tvorby. Plastickou představu o oblasti umění vlákna po celou dobu existence trienále pomáhá výběrem umělců vytvořit Programová rada, která se vždy opírá o doporučení celého množství národních konzultantů. Stejně tomu tak bylo i v posledním ročníku 2004.

Programová Rada oslovila 60 konzultantů z různých zemí a vyzvala je k návrhu na zastoupení umělců své země. Vlastní výběr a ocenění prací provedla jury, která pracovala ve složení Konstantina Hlaváčková z České republiky, Keiko Kawashima z Japonska, Eulalia Morral y Romeu ze Španělska, Jon Eric Riis z USA a Boleslaw Tomaszewicz a Norbert Zawisza z Polska. Výstava představila práce 150 umělců z 51 zemí. Tradičně největší kolekci v počtu 22 vystavujících představilo pořádající Polsko, ostatní země byly většinou zastoupeny podle významu, jaký v kontextu světové textilní tvorby zaujímají. Pěti až sedmi vystavujícími bylo zastoupeno Španělsko, Japonsko, USA, k silnějším národním kolekcím patřilo Chile, Dánsko, Izrael, Mexiko, Rusko a Velká Británie. Nečekaný nárůst v počtu 7 vystavujících umělců zaznamenala Čína, což odráží obecný jev současnosti známý i na jiných světových přehlídkách výtvarné tvorby. Českou republiku reprezentovaly dvě textilní výtvarnice Eva Brodská a Eva Damborská.

11. Mezinárodní trienále v Lódži je odrazem tendencí existujících v textilním umění v posledních několika letech. Promítá se do něho jak prudce akcelerovaný vývoj od klasické tapiserie k umění vlákna, tak i únava z přemíry experimentů.

Po období obrovských výbojů a expanzi podnětů, charakteristických pro 60. a 70. léta, poznamenaných fascinací možnostmi vlákna, hledáním nových materiálů i technologických postupů, nekonečným objevováním a nepřeborným množstvím experimentů, po období, kdy tapiserie byla poznamenána formováním nových vztahů především k prostoru i k jiným druhům výtvarného umění, nastávají zvláštní rozpaky v 80. letech, kdy se zdály být možnosti tapiserie jako jednotné umělecké disciplíny vyčerpány. Zdánlivá stagnace poslední dekády 20. století však byla předzvěstí hledání nového postavení textilního umění. Poslední doba již nese znaky zklidnění a návratu k textilitě, dalo by se říci, že nastává období nového historismu. O tom a také o historicky podmíněných reminiscencích svědčí představovaná kolekce.

Trienále se navíc díky svým kořenům a přihlášením k textilitě v průběhu celé své existence snaže než jiné přehlídky vyrovnalo s úskalím bezbřehých experimentů a zachovalo si jako jedno z mála svůj původní význam. O tom a také o historicky podmíněných reminiscencích svědčí představovaná kolekce. A je třeba zdůraznit, že i přes všechny současné tendence v umění, kladoucí důraz na projev osobnosti, deklarovanou bezprogramovost a svobodu v zacházení s prostředky, se na tomto trienále projeví silné tendence návratu respektu ke

tkanině a smyslovosti materiálu, dovolující si zachovat svou identitu a současně i udržet napětí mezi experimentem a podmínkami danými tradicí.

K typickým jevům poslední přehlídky patří renesance klasické tapiserie, objevování možností jacquardového tkaní pro volnou tvorbu, uplatnění a oživení celé řady tradičních textilních technik i převaha plošných výtvarných děl. Vedle klasicky tkané tapiserie je možné vidět i celou řadu dalších textilních technik, jako je výšivka, krajka, aplikace, tisk, vosková batika aj. Tradičně silně jsou zastoupena i díla experimentálního charakteru a techniky i postupy zcela vlastní. Nelze se také nezmínit o celé řadě výtvarně velmi silných a zajímavých prostorových prací a ani zde nechybí instalace a konceptuálně zaměřené práce. Různorodost vystavených prací je přirozeným odrazem současného diferencovaného obrazu umění vlákna.

Ačkoliv by bylo lákavé se dotknout všech vystavených prací, mohu připomenout pouze část oceněných autorů a několik těch, jejichž díla mne více zaujala. Z řady děl vytvořených klasickou technikou útkového rypsu by bylo možné jmenovat celou řadu zajímavých tapiserií. Až malířsky velmi expresivně, s výrazným rukopisem a přitom s plným respektem ke gobelinové technice vyznívá tapiserie dánské výtvarnice Kari Guddal Hommage A. R., která byla oceněna nejen bronzovou medailí, ale získala i medaili Centralneho Muzea Włókiennictwa. K emotivně vyznívajícím pracím patří gobelín Vítr na povrchu vody od japonské autorky Kayoko Kukuchi. Autorka kombinací materiálů lnu a bavlny v útku a hliníkových tyčinek použitých v osnově vytvořila lehce nehmotné třpytivé a proměnlivé prostředí vodní hladiny. Také tato práce patří k oceněným a získala bronzovou medaili. Na mne silně zapůsobila nehmotnost a průzračnost tapiserie Nebeský od Astrid Kroh z Dánska. Modrozelená průsvitná plocha utkaná z polyesterových nití a ocelových tyčinek se proměňuje se změnou úhlu pohledu a vytváří dokonalou asociaci se svým názvem.

Silné zastoupení na trienále má také výšivka. Za všechny uvedu jen několik příkladů. Litevská výtvarnice Lina Joinkiene vyjadřuje v práci Tkanina a já vztah ke svému tělu a svým pojetím se dostává až k aktuálním proudům genderu ve výtvarném umění. Předchozí zranění jsou na třech autobiografických fotografiích zad, hýždí a ruky pečlivě ošetřena iluzivní náplastí či obvazem provedeným technikou plné výšivky. Iluze objemovosti prostoru je rafinovaně prohloubena dvouvrstevnatostí a použitím průhledných materiálů.

Obsahově velmi působivá a čistě textilně citěná práce Nyní přichází těžký čas, oceněná stříbrnou medailí jury, je od maďarské autorky Nóry Lévai. Vlastní technikou blízkou výšivce vytváří z hustě protkané plochy bavlněných nití až

nehmotně působící scénu se silným existenciálním podtextem. Z nejasného prostředí se vynořují akvarelově průhledné a nepřiliš zřetelné postavy u nichž intenzivně působí pouze zřetelnější kresba tváře. K oceněným pracím patří i další práce vycházející z klasických textilních technik Fundace Akapi udělila cenu za nejlepší debut Anete Bendixen z Dánska za dílo Více povětří vytvořené specifickou technikou šité krajky. Čestnou cenu obdržel polský výtvarník Stanisław Trzeszcowski za práci Scéna provedenou technikou malby na hedvábí.

Sympatickým rysem posledních dob je i využití klasické tkalcovské techniky jacquardu, jejíž zakotvení bylo vždy v užité textilií a která se díky počítačovým možnostem stala vlastní i umělcům pro volnou tvorbu. I na tomto trienále se můžeme setkat s několika díly tohoto typu. Porotu nejvíce zaujala práce Bente Saetrang z Norska V noci, kde autorka z této techniky vychází a dalšími složitými postupy posouvá původní dekorativní předlohu v dílo s emočně silným obsahovým významem. Práce byla po právu oceněna stříbrnou medailí.

Na všech přehlídkách textilní tvorby minulých desetiletí, a tedy i zde, se již tradičně setkáváme s velkým množstvím vlastních technik, kombinovaných postupů i experimentů použitých v ploše i v prostoru. Nechybí instalace a práce s přesahem do jiných než textilních materiálů. Z velkého množství prací tohoto typu si zlatou medaili odnesl za své dílo Dříve, nyní, později polský autor Konrad Zych. Jeho monumentální plošné dílo svým dekorem asociuje geometrické arabesky orientálních koberců či odkazuje ke kořenům zakotveným v lidovém umění. Autor práci netká, ale specifickým postupem z dutých proužků téměř „staví“. Další ocenění autoři se prezentovali především realizacemi v prostoru. Patří k nim i výrazný představitel současné slovenské scény Miroslav Brooš. Velkoryse sochařsky citěná Zkouška pronikání bílého s černým byla porotou oceněna bronzovou medailí. Autor ryze textilně citěným postupem vytvořil monumentální prostorovou kompozici kontrastních ploch bílé a černé spojené a vypínané systémem bílých šňůr a ocelových jehel. Malgorzata Siwek z Polska oceněná čestným uznáním za práci Vstup vytváří z hrubě stáčeného papírového provazu systém závěsů ne nepodobný pralesnímu houští. Další oceněný polský autor Bogusław Kowalewski obdržel čestné uznání za práci Udržet vítr, ve které s použitím vlny, kůže a žíní vytváří prostorovou lineární kompozici založenou na kontrastu napnutého a volně visícího vlákna. U díla Gyongy Laky z USA Globalizace porota ocenila čestným uznáním práci, v níž se autorka dotýká společensky závažného tématu a z jablonových větví a hliníkových nýtů sestavila slovo Válka. Chtěla bych také připomenout celou řadu prací vytvářících složitými postupy a s podobným respektem k vláknu, např. Sněžná sova od

Ully-Maijy Vikman z Finska, objekt Mladá panna ze silonových vlasců od srbské autorky Maji Gecič či Purpurové ráno japonské autorky Yujimi Kuroi, práci polské autorky Lidie Zieminské-Pawlak s názvem Mrak či práce od japonské výtvarnice Machiko Agano a Slawomiry Chorazyczewské z Polska.

Nelze nezmínit také práce našich autorek Evy Brodské a Evy Damborské. Eva Brodská patří k představitelům tradičního proudu v české klasické tapiserii. Její dílo Móda je vytvořeno s dokonalým citem pro techniku tkané tapiserie a neokázalým způsobem s minimálními prostředky navozuje otázky po obsahu. Eva Damborská patří k příslušníkům naší mladší textilní generace a reprezentantům nebojícím se experimentu s textilním materiálem. Vystavovaná práce Dva životy dva osudy velkoryse vstupuje do prostoru a evokuje křehké krajkoví.

Co lze říct závěrem. Na trienále v Lódži se setkáváme téměř se všemi projevy, které jsou v současnosti zřetelné ve výtvarném umění. Textilní výtvarníci, tak jako jiní, se vyjadřují k aktuálním a ožehavým tématům své doby. Textilní materiál a postup je pak jejich svobodnou volbou, jak nejlépe říct své sdělení.